

Bata, és a lázadók Ta-Ta

Szeptemberi hideg eső esik és én idegesen szorítom magamhoz kabátom a hetven dinárt szorongató öklömmel Görcsösen fogom a pénzt, nehogy elveszítsem, mert bizony többször is el kellett ezen összegért adnom munkaerőmet, amíg összekuporgattam. Ugyanis munkanélküli lakatos vagyok és véletlen folytán mint favágó jutottam munkához. Persze, csak mint kisegítő.

Ebből a kis pénzből sok mindent kellene most bevásárolnom. Legelső sorban a kabátom kellene kiváltanom a zálogházból, egy meleg ruhára is szükségem lenne az ócskástól és végül egy pár cipő kellene. Igen, egy pár cipő. Egészséges talppal, lyuk nélkül. Ne legyen drága, úgyhogy még maradjon a 70 dinárból. Megyek az uccán és fürkészsze nézem a boltokat. Megállok az egyik üzlet előtt. Takács Péter, hirdeti a cégtábla. A közép nagyságú kirakataban szép rendben sorakoznak a cipők: feketék, sárgák, barnák, szürkéek, alacsony- és magasszárúak. Mindegyiken szám: 110, 125, 155, stb. Az üzletben kis kopasz ember, Takács Péter úr áll és mélázva nézi az őszi délutánt. Takács úr már 53 éves és az üzlet még mindig kicsi s a forgalom sem nagy. Naponta két pár cipőt ad el. Vasárnap délután, ha a kártyapartnerek panaszzkodnak és a világkriszist emlegetik, ő csak a vállait vonogatja. Ő nem hisz a világkriszisben. Szent meggyőződése, hogy a panaszkodók hazudnak. Igaz, neki is rosszul megy, de ennek két oka van: az egyik a Bata, a másik az internacionális veszedelem: a zsidó. Ezért a zsidókat és a Batát útalja.

Takács urat már huszonnégy éve ismerem. Akkor még rózsás álmaim voltak. Akkor még Takács úr pincében dolgozott és ő készítette az első pár hosszúszerű cipőmet. Gyönyörű, sárga cipő volt s mikor mentem, kényesen csikorgott. Akkor megfogadtam, hogy mindig Takács bácsinál fogom csináltatni cipőimet. De azóta megváltozott minden. A világháborúban Takács bácsi nem vonult be izületi reumája miatt. A háború alatt cipőket készített és később üzletet nyitott. Eleinte jól ment neki. Jó cipőket tudott Takács bácsi csinálni. Tudta, hogy az embereknek tyúkszemük is van és arra vigyázni kell. Azután jött a Bata. Eleinte lenézte. A vevők lassan elmaradoztak, az üzletet nem lehetett a terv szerint bővíteni. De Takács bácsi még mindig reménykedett. Az árakból nem engedett. Később ugyan leszállította, de akkor már ez sem segített. Szidta a zsidókat és később Batát. A tradíciók és a szívem hozzá vezet, de a hetven dinár nála nem elég. Hitelezni pedig ő nem tud, eltekintve attól, hogy én azt valószínűleg soha sem tudnám letörleszteni. Lehorgasztott fejjel osontam tovább. Utközben mindenütt kisüzletek kisemberekkel. Szidják a zsidót és a Batát.

Vége elérkezek egy nagy üzlet elé. Pazar kirakatok óriási méretekkkel, csak úgy tülekednek bent a vevők. Ez a Bata. A kirakatban szép rendben sorahoznak a szebbnél szebb cipők. Az árak 39, 49, 59 . . . Amint a kirakatot nézem, eszembe jutnak az előbb Takács bácsinál látott számok: 110, 125, 155 . . . Nézem a cipőket és gondolatban összehasonlítom a Takács bácsinál látottakkal. Különbséget nem veszek észre, mégis milyen nagy az árak különbsége!

Eszembe jut egy harmincéves munkásróncsnak az elbeszélése. Szűcs Mihálynak hívják. Tíz évet dolgozott a Batánál Zliniben, Csehszlovákiában. Eleinte csudákat mesélt, hogy milyen jól keres, mennyi megtakarított pénze van a cégnél és amire a legbüszkébb volt, hogy részvényese a nagy Bata-üzemnek. Ma azonban itthon van és tüdőbaját kellene gyógyíttatni, de pénze nincs rá. A gyárat ott kellett hagynia, mert kidőlt a szalag mellől. Nem bírta az örült iramot. És mesélte, hogy így dőlnek ki sorjában az életerős, fiatal munkások. És a pénze, hogy hová lett . . . ? Az utolsó hónap egy napján betegsége folytán annyira legyöngült, hogy nem bírta olyan pontossággal végezni munkáját a szalag mellett, mint azelőtt s a cipőn beszakadt a bőr. A felügyelő persze ezt rögtön észrevette. Hisz azért felügyelő! Hogy a bőr sem volt olyan erős, mint szokott lenni, arról nem esett szó. Ő hibázott, a hibáért pedig kijár a méltó büntetés. Kezdett fogyni pénze a vállalatnál, mert a felügyelő szigorú és a büntetés magas. És egyszer azután kidobták. Ma itt áll egészség és pénz nélkül. Szépen ment ott a munka — meséli, nagyszerű gépek voltak, a munka is gazdaságosan folyt, ami a cipők áraiból is kitűnik, csak úgy érzi, hogy azt valahogy másképpen kellene csinálni.

A nép tolong a Bata előtt és az ár engem is besodor az üzletbe. Veszek egy pár 49 dináros bakancsot. A kiszolgálás gyors és tökéletes. Hónom alatt szorongatva a becsomagolt cipőt, kilépek az üzletből s számítgatva a következő kiadásokat, lassan elindulok hazafelé. Útközben mindenütt sorakoznak a kisüzletek kisemberekkel, akik a kenyér utáni egyéni harcban lemaradtak és mostan itt állanak súlyos szitkokat szórva a zsidókra, Batára és az áruházakra.

Néhány hét múlva Beogradban jutok munkához. Új környezetben vagyok. De itt is rengeteg a kis ember s így a zsidókat, Batát s az áruházakat ugyanúgy szidják. Egy este munka után fáradtan ballagok hazafelé, mikor egy csődületre leszek figyelmes. A kíváncsiság engem is oda hajt. Belevegnyülök a tömegbe s kíváncsian érdeklődök, hogy mi történt . . . ? Egy idősebb ember jött erre, meséli az egyik báméskodó s a bottal, ami nála volt, pár pillanat alatt bezúzta az üzlet kirakatait. De ez csak jó reklám a Ta-Tának, mondja, Körülnézek s most veszem csak észre, hogy a Ta-Ta nagyáruház előtt vagyok. Közben a lázongót a csendőrök autóba ültetik és elviszik. A tömeget is alaposan biztatják a csendőrök, hogy menjenek a dolgukra és ne báméskodjanak. Én is el-

indulok. Egy lázadó, gondolom magamban. De miért lázadozik e gyönyörű árúház ellen? Hiszen ez a Ta-Ta Beogradban a legszebb és legtökéletesebb árúház. Mindent kap itt az ember. A cipőfűzőtől a zongoráig. S még hozzá olcsón. Mikor lefeküdtem, sokáig nem tudtam elaludni. Nem ment a fejembe, hogy hogyan lehet ilyesmit csinálni.

Néhány nap mulva már egészen elfelejtettem az esetet, amikor egy rövid cikkben olvasom az újságban, hogy a kisiparosok szervezkednek a Bata ellen. Ezek is lázadnak! — gondolom. De miért? Most már nem hagyott békén az eset s elhátároztam, hogy keresek valakit, aki meg tudja magyarázni, hogy hogy is van tulajdonképpen ez az egész zűrzavar. Ahol dolgoztam, volt egy Mirkó nevezetű munkás, aki sokat politizált, amiért is a főnök igen rossz szemmel nézte. Meg is ígérte, hogy ha folytatja a sok beszédet, hát elkergeti. Mi nagyon szerettük, mert jó munkás volt. Ha valahol megakadtunk, mindig őt hívtuk segítségül. Egy napon egymás mellett dolgoztunk s ekkor megkérdeztem. Ha akarod, vasárnap elmagyarázom, — mondta, itt már nem beszélhetek sokat, mert amúgy is kifelé áll a rudam.

Vasárnap találkoztunk kint a Kalimegdánon. Szép napsütéses vasárnap délután volt. Sokan sétáltak, de ez bennünket nem zavart. Tudod, — mondja Mirkó, ezeket a kisiparosokat a nagyüzem, a modern gépekkel felszerelt gyárak tönkre teszik. Nem lehet velük versenyezni. Manapság mindenki egyedül küzd s a megélhetésért való túlekedésben tekintet nélkül tiporják le a gyengébbet. Aki bírja, marja! Ez itt a jelszó. Ezt hirdetik azonban a kisemberek is, de ha őket akarja valaki náluknál is erősebb ember tönkretenni, akkor lázadoznak. De mi ellen? A tökéletesebb termelés, a tökéletesebb berendezés: a gépek ellen. Mert hiszen ők is az egyéni, a tervnélküli termelés hívei. Ők nem veszik tekintetbe azt, hogy mi emberek vagyunk s nem élhetünk úgy mint az állatok. Így aztán tudatlanságukban magát az emberi fejlődést, a történelem kerekét, akarják megállítani, sőt nem csak megállítani, hanem azt vissza is szeretnék forgatni. Ez pedig lehetetlenség. Ugyanúgy, mint ahogy lehetetlenség, hogy a folyók visszafelé, hegynek fel folyjanak. Ugyanazt akarják tenni, amit majdnem egy évszázaddal ezelőtt Angliában a munkások akartak tenni. Ugyanis a tizen-nyolcadik században Angliában a nők és a férfiak még otthon, kézi szövőszéken szőtték a posztót. Ez az otthoni szövőgyártás igen lassú, ügyetlen és költséges módja volt a posztószövésnek. Ekkor a gőzgéppel együtt munkakímélő ipari gépek tűntek föl. Egyetlen gyárban ezer szövőszéket gyűjtöttek össze, melyek központi gőzgéppel hajtva, sokkal olcsóbban szőtték a posztót, mint a házi szövőszékek, mert a gyárakban az erők összetömörültek és így a verseny szűkebbkörű lett. Azok a nők és férfiak, akik eddig saját szövőszékükön dolgoztak saját maguknak, most a gyárakba özönlöttek és ott a gépekkel hajtott szövőszéken dolgoztak, de nem maguknak, hanem a tőkés gyártulajdonosnak. Továbbá a szövő-

székeknél apró gyerekeket is alkalmaztak olcsóbb bér mellett, ezek aztán kiszorították a magasabb bérért dolgozó férfi munkásokat. És a munkások nyomorogni kezdtek. Életszínvonaluk leromlott. Éheztek. És azt állították, hogy mindennek a gép az oka. Így hát rombolni kezdték a gépeket, de ezzel semmit sem értek el, mindössze ostobáknak bizonyultak. És ma, — mondta Mirkó, ezek a kisiparosok ugyanazt akarják, amit a hajdani angol munkások. A testi munkát kímélő gépezettel, a szervezett termeléssel, a mind hathatósabbban érvényesülő szövetkezéssel szemben, a gazdasági életet egy generációval visszafelé szeretnék tolni, amikor még nem létezett sem nagytőke, sem gépipar, sem vasút, arra az időre, mikor a kistőkések anarchikus termelése még kezdetleges, szervezetlen, pazarló és költséges volt. De ma már a kistőkések napja letűnt. Észszerűtlen dolog is lenne, ha ma az olcsóbb, tökéletesebb termelési módot s hathatósabb termelőeszközt el akarvánk pusztítani s helyébe ősapáink kezdetleges termelőeszközeit és módjait akarvánk alkalmazni. És mindezt csak azért, hogy a társadalom egy rétege önös céljait kielégítse. Így van ez a társadalom ezen rétegeivel. A saját hasznát a másik kárára akarja elérni. Ahelyett, hogy azt mondanák: Ne pusztítsuk el azokat a csodás gépeket, melyek hathatósabbban és olcsóbban termelnek, hanem használjuk ki az olcsóbb és jobb produktiót az egész társadalom számára. Dolgoztassuk e csodás gépeket mindannyiunk számára. De hát ők még vakok s tudatlanságukban nem akarják belátni, hogy ők túlgyengék ahhoz, hogy ellenállást fejtsenek ki a történelem szükségszerűségeivel szemben. S így nem veszik észre, hogy a gép elleni lázadozásaik nem egyebek reménytelen szélmalomharcnál. De mint ahogy a hajdani munkások is idővel megtalálták a helyes utat és észszerű megoldást, ugyanúgy ezek is s mondhatni még sokkal könnyebben fognak erre rájönni, mivel a megoldást ma már nem kell nekik keresniök, tekintettel arra, hogy az meg van.

Ezek szerint, — mondom Mirkónak, mivel a kisiparosok anyagi helyzete mindinkább leromlik, így ezek maguk is munkásokká válnak. Tehát a kisiparosoknak s általában a kistermelőknek a munkások mellé kellene állniök s velük együtt harcolni most már közös érdekük kivívásáért. Ugy van, — bölintott Mirkó, s hosszan nézett a szürkülő estébe. Ma még nem tartunk itt, — mondta kis szünet után, de a gépek mai alkalmazása minden nappal több kisémbert tesz tönkre s a nyomorgók száma minden nappal nagyobb s öntudatuk ha lassan is, de ébred.
